

Avslutningstext till Klassikercirkeln Tidlösa kvinnoöden november

Berta Funcke

av

Stella Kleve pseudonym för Matilda Malling

Visst är det intressant att läsa gamla böcker! Så fantastiskt att detta sätt att resa i tid och rum finns, denna möjlighet att förflytta sig till - och kanske förstå något om - en helt annan tid.

Rubriken för Litteraturbankens klassikercirklar här på bokcirklar.se är ju ”Tidlösa kvinnoöden”. Jag skrev i början att det handlar om kvinnoöden som är tidlösa i den bemärkelsen att de fångslar oss över tiden, men att de samtidigt är tidstypiska i det att de låter oss i möta kvinnor och kvinnoöden som är djupt präglade av en annan tid än vår egen.

Det gäller, tycker jag, i hög grad för Stella Kleves Berta Funcke. Om man tänker på att skildringen av Berta är tillkommen före Freud och före den moderna psykologins genombrott kan man verkligen bli imponerad av skönlitteraturens möjligheter att kartlägga och beskriva okänd terräng.

Läser man Berta som en samtida till oss är det hennes kyla och distans som faller en i ögonen. Vi ser den lätt som en självvald hållning, men i sin samtidskontext framstår den kanske snarare som ett slags självbevaringsdrift. ”Bokskorpionen” noterar att Berta inte klarar av att släppa någon in på livet, inte ens sin mor. ”Notvackan” påpekar att Berta leker med männen på sina egna villkor: ”Men det är hon som leker med dem och inte de som leder leken. Fast leker hon med dem eller ”leker” hon med sig själv? Eller är hon mest rädd för närhet?”

En spännande fråga. Birgitta Ney, som skrivit en intressant och läsbar avhandling om Stella Kleve och Matilda Malling - som hon senare i livet kallade sig som författare - menar att rädslan har med det sexuella att göra.

På Stella Kleves och Berta Funckes 1880-tal var det inte tillåtet för kvinnor att avslöja några som helst lustkänslor. Att visa dem innebar att riskera sitt rykte, att falla för dem var att förlora sin status och sina möjligheter. Och Berta utmanar hela tiden gränserna men överskrider dem aldrig. Det är hennes sätt att vrida till sig lite makt över sitt eget liv. Till ett högt pris, rent känslomässigt.

Bortom berättelserna heter Birgitta Neys bok och den kommer nästa år att vara tillgänglig på Litteraturbanken.se. Detsamma gäller den intressanta antologin "Synd" med noveller av Stella Kleve och andra 1880-talsförfattare. Många av dem handlar om kärlekens och sexualitetens hotfullhet för dåtidens kvinnor. För oss är det svårt att tänka sig in i hur djup den ofriheten grep in i deras liv.

Men tänk på Berta som barn i sandlådan, när hon tar av sig strumporna och njuter av att vara barfota. Tänk på hur den lusten beskrivs och hur hon sedan smutsar sin mammas klänning och du vet en hel del om den tidens flickuppfostran som gick ut på att stänga in och korsettera det sensuella. Tänk på hur den lite äldre Berta smeker sin kusin Eriks skolmössa och den bestraffningsscen som följer och du vet nästan allt om hur viktigt det var för en kvinna då att lära sig stänga av det sexuella.

Kärleken som maktkamp. "carolinedegerfeld" lyfter fram maktaspekten i skildringen av relationen mellan Berta och männen och gör reflektionen "att männen Berta träffar är osäkra i sig själva från början och att de projicerar sin osäkerhet på henne. Kanske för att de upplever henne som stark och säker och då blir osäkra i sin tidigare aldrig ifrågasatta manlighet". Så kan man se skildringen av Bertas manipulativa beteende som ett uppror mot kvinnors dåtida livsvillkor. Berta kan inte, trots att hon är välbeställd leva som en fri människa, hon måste hela tiden kontrollera sina känslor. Hennes frihet blir att också kontrollera motpartens, männens.

Hennes uppror, om man läser så, består i att placera männen i en liknande situation som den hon själv befinner sig i. Så fort de visar sina känslor bestraffar hon dem. På sådana villkor är kärleken är en maktkamp som bara har förlorare, vem som än vinner.

"Mija" ser intressanta likheter mellan Berta och Sara Videbeck i "Det går an": Kanske har Berta här något gemensamt med Sara Videbeck, en önskan om att leva ett så fritt liv som möjligt. Men där Sara väljer yrkeslivet och ett ekonomiskt oberoende som inte stör kärleken tar Berta istället till en klassiker – att gifta sig med en gammal rik man och göra affärsöverenskommelsen att komplettera varandra i sociala sammanhang. Pengar och social ställning som ger henne manöverutrymme.

Men inte mycket mera, kan man ana. För visst undrar man, precis som "Jakob", hur det ska gå för Berta. Kanske kan man få en aning genom att läsa Stella Kleves nästa roman Alice Brandt,

där det finns en skildring också av tiden efter äktenskapet. Den finns redan nu på Litteraturbanken.se

Det är lite paradoxalt att Sara Videbeck, en litterär gestalt skapad femtio år före Berta Funcke och utan samma materiella möjligheter kan låta oss ana möjligheter till personlig utveckling och självkänsla som den unga överklasskvinnan Berta inte har, inte ens när hon i romanens slut går in i det hon kallar sitt livs andra akt för att spela rollen som gift kvinna. Naturligtvis finns det en klassaspekt i detta.

Under december byter läsecirkeln miljö och flyttar så där en tjugo år framåt i tiden, till någon gång strax efter förra sekelskiftet. I Maria Sandels roman *Familjen Vinge* möter vi ytterligare en annan kvinnoverklighet, olik både Sara Videbecks och Berta Funckes. Fast en likhet finns faktiskt, friheten är begränsad och kraven på livsmod stora, på ett sätt som vore ofattbart för oss idag om vi inte kunde läsa om det!

Immi Lundin